

12. Андрушівка. Палац Терещенків на Житомирщині. URL: <https://landmarks.in.ua/oblast/zhytomyrska/andrushivka-palace> (дата звернення: 20.11.2023)
13. <https://patriot.zt.ua/ua/tour/estates-and-churches-of-zhytomyr-region-2.html>; <https://patriot.zt.ua/ua/tour/estates-and-churches-of-zhytomyr-region-1.html> (дата звернення: 20.11.2023)

Денисик Григорій, Атаман Людмила, Денисик Богдан

БЕЛІГЕРАТИВНІ ГЕОСАЙТИ ТА МОЖЛИВІ ВАРІАНТИ ЇХ ЗБЕРЕЖЕННЯ Й РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ В ТУРИЗМІ

Немає сумнівів, що після нашої перемоги над рашистами зміняться правила гри у туристичних вподобаннях і напрямках не лише вітчизняних, але й зарубіжних туристів, зокрема й щодо белігеративних об'єктів та ландшафтних комплексів. Однак, постане й проблема їх збереження та раціонального використання. Стан белігеративних ландшафтів буде різний. Відновити, зберегти і охороняти белігеративні ландшафтні комплекси, що будуть активно використовувати в туристично-рекреаційній сфері, можливо і доцільно двома шляхами. Перший – включити їх у єдину систему культурної спадщини України; другий – визнати значимими об'єктами у національній екомережі. У будь-якому випадку, для кращого використання і збереження белігеративних туристичних ландшафтних комплексів, їх необхідно формувати як геосайти – белігеративний об'єкт з належною йому територією придатною для відповідного туристичного навантаження [3].

На окремі, найбільш вагомі й значимі белігеративні ландшафтні комплекси туристично-рекреаційне навантаження зростатиме. Пропонуємо три варіанти до раціональної організації туристично-рекреаційної діяльності у прилеглих до белігеративних геосайтів ландшафтах.

Варіант 1. Одним із найдоцільніших, а часто й єдиним способом захисту белігеративних пам'яток (фортець, замків), які необхідно зберегти від зовнішнього впливу, є створення у їх околицях рекреаційних мікро- і мезоосередків, спеціально пристосованих для різноманітних форм відпочинку людей. Зокрема, якщо необхідно «розвантажити» белігеропарк, то у вигляді рекреаційного осередку може бути парк-дублер, або «буферний» парк (рис. 1а). Створення нового рекреаційного осередку, дасть можливість не лише передбачити, але й створити всі необхідні для рекреантів послуги, яких часто не вистачає або не має на території белігеративного ландшафту.

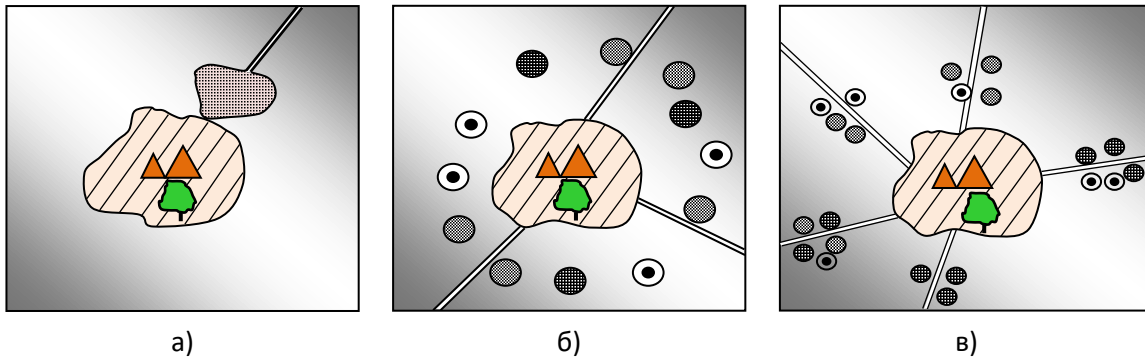
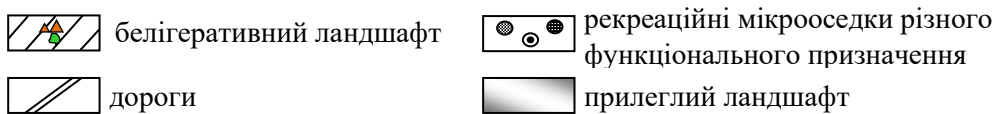

Рис. 1 Варіанти розбудови рекреаційних мікроосередків для зменшення рекреаційного навантаження та збереження белігеративних ландшафтів

а) спеціалізований; б) кільцевий; в) зірчастий;

Варіант 2. Обстеження белігеративних ландшафтів Середнього Побужжя показує, що в реальності рідко зустрічаються ситуації, коли безпосередньо біля пам'ятки є велика за площею вільна територія, де можна створити необхідний допоміжний осередок. У такому випадку рекреаційні осередки доцільно формувати у найближчих околицях парку або белігеративного ландшафту, охоплюючи їх по периметру своєрідним кільцем (рис. 1 б). Як наслідок, рекреанти, що надають перевагу активним формам відпочинку, залишаться у створених для них рекреаційних осередках, а базову, зону заповідного ландшафтного комплексу, відвідають лише частина рекреантів, що зацікавлена в огляді пам'ятки, або просто хочуть прогулятися.

Варіант 3. У процесі дослідження формування сучасних антропогенних ландшафтів Середнього Побужжя, часто зустрічались белігеративні ландшафти «затиснуті» міською або містечковою забудовою. Біля них не має вільних ділянок для розбудови допоміжних рекреаційних осередків. У таких випадках, найбільш раціональним є проведення реконструкції навколишньої забудови з метою створення низки спеціалізованих рекреаційних мікроосередків різного призначення (спортмайданчики, дитячі та ігрові майданчики, зупинки для автобусів, міні-базари). Якщо їх розмістити на основних шляхах руху рекреантів до белігеративного об'єкту (пам'ятки), вони виконають роль «фільтра», як і кільцеві схеми (рис. 1в). Цей варіант розміщення рекреаційних мікроосередків можна назвати «зірчастим» [2].

На Вінниччині є белігеративні пам'ятки і ландшафтні комплекси, що розташовані далеко від поселень, або відносно недалеко, однак у важкодоступних для масового відвідування рекреантами місцях. Часто вони занедбані і руйнуються не від надмірних рекреаційних навантажень, а від

запущеності й відсутності коштів на благоустрій. Коли вони стають об'єктами масового туризму, то виникають ті ж проблеми, що й у селитебних пам'яток, лише у деяких інших формах [1].

Важливо також зазначити, що негативні наслідки стихійного масового використання белігеративних ландшафтних пам'яток проявляються не лише у їх частковому руйнуванні. Значно гірше, коли наслідки масової рекреації або туризму призводять до зміни композиційної єдності ландшафту (яка і робить його пам'яткою, що заслуговує збереження), а це в свою чергу може призвести до зміни стану або типу ландшафтів. Зокрема, белігеративний ландшафт поступово може перетворитися в белігеративно-дигресійний. До занепаду рекреаційної значимості белігеративних пам'яток ландшафтно-архітектури або й рекреаційного ландшафту може призвести й необґрунтоване розташування об'єктів сфери обслуговування (дигресійних рекреаційних мікросередків), будівлі використання яких поступово «затіняють» ландшафтно-белігеративну пам'ятку.

1. Денисик Г.І., Антонюк О.О. Белігеративні ландшафти Поділля: монографія. Вінниця. ТОВ «Нілан-ЛТД». 2017. 202 с.
2. Дмитрук О.Ю., Денисик Б.Г. Рекреаційні осередки та геоекотони Середнього Побужжя: монографія. Вінниця. «ТВОРИ». 2019. 204с.
3. Семеряга О.П. Сучасний стан виенно-фортифікаційних ландшафтів та воєнно-фортифікаційні геосайти у регіональній екомережі північностепового Придніпров'я. Наукові записки ВДПУ ім. М.Коцюбинського. Серія: Географія. 2017. Вип. 29. №3-4. С. 75-83.

Корома Наталія

ВІДНОВЛЕННЯ ЗАМКОВОГО ТУРИЗМУ: СУЧАСНІ АКЦЕНТИ

Втрата історичних та культурних цінностей – це лише один (але наскільки складний для відновлення, майже не можливий) із наслідків отриманих в ході збройних конфліктів і війн. Під час 2022-2023 років в Україні вже було пошкоджено та/або знищено багато цінних об'єктів культурної спадщини, таких як національні пам'ятки, історичні місця та історичні споруди. Але головне, що була стерта пам'ять про певне місце, спогад, емоцію та уявлення про приналежність людини до певного простору/просторового середовища, а з нею було стерто саму функцію зруйнованих місць. Фізична реставрація структур будівель і комплексів та історичне відновлення культурного ландшафту, його традицій і звичаїв людей в унікальному середовищі – середовищі, де людина зустрічається з цілісною спадщиною, – й